

LBRIS | We know

Paul Editions

Casa Presei Libere 1, corp C1, Sector 1, București

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Redactare / Tehnoredactare: *Nicoleta Monoran*
Corectură: *Mihaela Enache*
Coperta: *Paul Editions*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Rosetti, D. Radu

IERI/ Radu D. Rosetti – București: Paul Editions, 2025

ISBN: 978-630-6588-70-1

RADU D. ROSETTI

IERI

Paul Editions

Ieri 7
Vechituri 141

LBRIS

We know
books

IERI

Cristache Ciolac

*Dragi boeri din lumea nouă,
Noapte bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc.*

„Barbu Lăutaru“, *Alecsandri*

Acum câțiva ani, vrând să țin o conferință despre *Lăutarii noștri*, m-am oprit în fața lipsei de izvoare îndestulătoare — aproape inexistente, în afară de rândurile consacrate lor în *Istoria Teatrului la Români*, de Olănescu-Ascanio, și de interesanta carte despre cântăreții noștri populari, datorită d-lui C. Bobulescu — și nu mică mi-a fost mirarea constatând că despre viața celui mai faimos lăutar al nostru, Barbu Lăutaru, nu se precizează aproape nimic.

Enciclopedia lui Diaconovici, considerând că talentul muzical s-a moștenit la Barbi din tată în fiu, vorbește de ei în modul următor:

„Veche familie de lăutari eșeni, ilustrată de Alexandri. Șeful familiei, Stan a înveselit secolul trecut, trăgând taximuri și pesteluri la mesele boerilor moldoveni, îmbrăcat în antereu, încins ca taclit și purtând cu mândrie deasupra, giubeaua sa de ghermesit“.

Nu se știe cu siguranță nici unde-și doarme somnul

de veci. După ce ne informează că Barbu a fost starostele lăutarilor din Iași, 45 de ani, d. Bobuleșcu încheie așa:

Se presupune că ar fi murit în 1861 Dechemvrie 12 și că ar fi îngropat în cimitirul bisericii Sf. Ioan Zataust“.

Fără articolul ziarului francez *La vie Parisienne* din 28 Noiembrie 1874, tradus de Teodor-Burada și publicat în *Convorbiri Literare* (1888) în cuprinsul studiului său *Cronica muzicală a orașului Iași*, nu s-ar fi știut nimic de memorabila scenă din 2 ianuarie 1874, petrecută în casa boierului Alecu Balș, când, după ce Liszt a improvizat la pian o melodie dumnezeiască, țiganul „i-a furat-o din arcuș“:

„Nimic nu fu uitat: nici trilurile, nici arpegiile, nici variațiunile cu note repetite, nici acele adorabile treceri din semiton în semiton, care sunt atât de obicinuite, pentru a reveni la întâiul său motiv. Barbu Lăutaru cânta cu amănunțime, pe scripca sa, toată improvizăția pianistului, ce asculta înspăimântat opera pe care cu un moment mai înainte o cântase pe clavir pentru întâia dată și pe care poate o și uitase.

Taraful îl urma cu precizie, observând nuanțele și uitându-se drept la Barbu, care mergea cu cântecul înainte, străpungând inima lui Liszt.

Când se sfârși cântecul, Liszt se sculă deodată și mergând drept la bătrânul Barbu, îl sărută călduros, apoi luând, după vechiul obicei, paharul cu șampanie, i-l întinse zicându-i:

— „Bea, Barbule lăutar, stăpânul meu, bea, căci tu ești mai mare decât mine!“.

Ceea ce a fost Barbu Lăutaru pentru generația lui, a fost Christache Ciolac pentru a noastră; și dacă despre Pădureanu, Năstase Ochi-Albi, Petrea Crețu-Șolcanu, Marin-Buzatu, Angheluș și alții, care au uimit cercurile

muzicale din străinătate și Curțile împărătești, nu s-a scris nimic, celui mai mare dintre ei, lui Cristache Ciolac, trebuie să i se sacrifice mai mult decât câteva rânduri.

Cine știe! poate că într-o zi, peste câteva zeci de ani, un cercetător al trecutului, vrând să afle amănunte din viața acestui artist, a cărui faimă va învinge uitarea – cum am vrut să descoper eu ceva despre Barbu Lăutaru – îmi va mulțumi că va găsi aci datele care îl interesează.

Sărac, bolnav, uitat și singur, după o suferință de nouă ani, într-un pat murdar, sub o plapumă soioasă și zdrențuită, s-a stins, în vârstă de 57 ani, ultimul lăutar român de rasă. Nu de „rasa“ lui – căci din fericire mai avem, unul mai talentat decât altul –, ci de rasa celor care cântau „după ureche“ fără să descifreze o notă.

N-a fost artist priceput în ale meșteșugului să nu-l considere ca un fenomen. Enescu se delecta la ariile lui populare, și Kubelic, de câte ori venea în țară, nu se mai sătura ascultându-l.

În loc de antereu, Christache purta fracul modern; în loc de taclit, șirul sclipitor de decorații, la care în urmă se adăugaseră *Bene-Merenti*, *Steaua României* și *Legiunea de onoare*.

Așa îmbrăcat, respectul pentru vechii boieri nu-l părăsise însă, deși aceștia nu-l mai răsplăteau ca pe înaintașii lui, umplându-i paharul cu poli de aur și silindu-l să bea, ci punându-i răsplata muncii într-un plic discret. El se purta tot exagerat politicos, ploconindu-se cu sărut-mâna la pământ.

Pesemne vorbea în el sângele strămoșilor, robi până ieri, moșteniți cu întreg salașul odată cu moșia, bieți dezmoșteniți ai soartei, pe care latifundiarul îi putea împuşca la beție, numai fiindcă i se năzărea c-au cântat fals.

Ca prin vis mi-aduc-aminte de numele lui, pomenit de

cei care asistaseră la cutare soarea dată în casele Elencuței Manu sau în palatul lui Șuțu (azi sediul municipiului București) sau la chefurile în care combăteau Cneazii Cantacuzino și Moruzi, Barbu Bellu, Mișu Cornea sau Petrache Orădișteanu.

Personal l-am cunoscut în epoca de aur mai apropiată dinainte de război. Pribegind când la *Continental*, când la *Terasă*, când la *Iordache*, când la *Eliseu*, l-am urmărit. Înalt, frumos, legat armonios, cu o față de mulatru, cu ochi blânzi, degaja o simpatie infinită. Când își pleca languros capul pe vioară și începea să cânte, legănându-se după cadența melodiilor, nu-l mai pierdeai din ochi.

Se simțea iubit, și rând pe rând își fixa privirea asupra admiratorilor, mulțumindu-i pe toți. Când raza vizuală venea de la un sex diferit, arcușul pornea mai cu foc, coardele vibrau să se rupă.

Plin de atenții, știa gusturile clienților localului, și rând pe rând, zâmbind șiret, cânta bucata preferată a fiecăruia, răsplătit de cele mai multe ori cu un surâs recunoscător.

A fost vremea valsurilor amețitoare și a romanțelor sentimentale, botezată patriarhală în comparație cu cea de azi, vremea popularizării poeziilor lui Scrob și Șerbănescu, puse pe note de Ventura și Cavadia, când după *Unde ești?* *Ciocârlia* sau *Steluța*, arcușul maestru o schimba în *Faust*, *Tosca* sau *Traviata*, ca s-o dea cu aceeași dexteritate în suspinele lui Paul Delmet.

Approape patruzeci de ani n-a fost chiolhan la vie, la nuntă, banchet sau orice fel de petreceri în familii cuprinse, fără banda lui Ciolac, și tot pe el îl chema oficialitatea să mângâie urechile monarhilor și persoanelor distinse venite să viziteze Curtea Regală Română.

La câte alaiuri Domnești n-a cântat el Trăiască Regele! Câte evenimente mari din istoria României moderne nu

le-a slăvit cu vioară lui fermecată! C-a fost masă mare de 10 Mai, pe el l-au chemat; banchet la inaugurarea podului de peste Dunăre, tot pe el; și tot lui s-a adresat oficialitatea când s-a serbat nunta de argint a Regelui Carol, căsătoria Regelui Ferdinand sau mai știu eu ce praznic împărătesc.

Așa de mult ne-nvățasem cu el, că nu ne puteam lipsi nici în lunile de vacanță. Și vara, la Sinaia, pe-atunci localitatea climaterică la modă, melodiile lui Ciolac răsunau și-n parcul vrăjit din preajma casei lui beizadea Mitică.

Ar fi putut să câștige mai mult plecând în străinătate, unde, de când uimise pe vizitatorii expoziției din Paris, îl așteptau angajamente strălucite. Dar își iubea vatra ca nimeni altul, și se simțea mai bine printre noi.

Știți isprava lui din orașul-lumină? Cu ocazia expoziției din '89, șefii de orchestră trebuiau să execute un marș de deschidere. Ciolac care, după cum e cunoscut, nu buchinea o notă, învățase melodia ascultând la repetiții cum o cântau ceilalți. Într-o sală cu mii de spectatori, concertul începu, urmărit de melomani, cu interes, dar un scurt circuit stinse lumina electrică pe la mijlocul ariei și orchestra încetă. Atunci auditorii și muzicanții, uluiți, auziră răsunând înainte, în beznă, o singură vioară, a lui Christache, care-și urma partiția până la sfârșit, recompensat cu urale și aplauze furtunoase.

Adevărat, sau legendă, istorioara indică reputația de care se bucura.

Dacă nu mai trecea granița, îl căutau străinii pe el, și mi-a rămas întipărită în minte pe vecie noaptea petrecută cu Jean Richepin de la Academia Franceză, care, după o conferință ținută la Institutul Pompilian, s-a delectat savurând pe Ciolac până la ziuă.

Nu știu dacă Liszt l-a sărutat sau nu pe Barbu Lăutaru; dar Richepin, entuziasmat, care de altfel își făcea o glorie

să spună că descinde din neam de țigan, încălzit și de un vin generos, a ciocnit cu el până în zori, și la despărțire l-a îmbrățișat, plângând. Întors acasă, a povestit cald, așa cum știa el, în *Les Annales* impresiile lui din noaptea neuitată, și ar fi interesant de găsit articolul inimosului poet, plecat și el de curând, în lumea umbrelor, din care nu s-a mai întors nimeni.

*

Dar într-o zi a sunat goarna de război, și romanțele au amuțit. Atunci Cristache a cântat *La Arme!* însuflețitul marș al lui Castaldi. Cine a asistat, în ziua mobilizării, la scena când soldații, înflăcărați, l-au ridicat pe brațe în urale nebune, își poate da seama și mai bine cât era iubit de popor.

Oameni înțeleghători l-au păzit de focul frontului, și l-am revăzut în zilele de restriște de la Iași, în uniformă de infanterist, în serviciul popotei de la Marele Cartier, ziua așezând farfuriile la bufet, seara trăgând pe-nfundate cu o vioară de împrumut – că p-a lui o lăsase în zăpăceala retragerii în mâna nemților – câte un cântec de inimă-albastră.

Într-o seară de iarnă grozavă, când, descurajați și bolnavi, ne așteptam să nu mai apucăm ziua de mâine, cu tifos exantematic împrejur și pericol de aeroplane deasupra, fără știri de un an de la ai noștri, gata să plecăm în Triumghiul morții, câțiva amici adunați împrejurul unui castron cu fasole l-am auzit fredonând *Doina*. Numai atunci ne-am dat seama ce răsunset are în sufletul unui român cântecul jalnic al durerilor strămoșești.

Într-un moment de acesta, probabil, i-au dat lăutarului minunat, Alexandru Vlahuță, Octavian Goga și Delavrancea, autograful prețios; „*Să trăiești, dragă Ciolac; patru milioane de oameni cântă de veacuri doina asta, și numai tu știi s-o spui și boierilor*” – și tot într-un ceas de jale, desigur, poetul Proca

și-a scris capodopera lui, când a preamărit melopeea noastră neîntrecută.

Când s-a imprimăvărat și speranța a renăscut, într-o zi, la popotă, zărind pe Ciolac, pe un colț de masă, i-am făcut un sonet:

„Unui lăutar“

*Te-am revăzut în haina ostășească,
Drag cântăreț al doinelor străbune,
Artistule pângân din vremuri bune,
Tu ce făceai o lume să iubească!*

*Mi-a revenit în gând dulcea minune
A serilor de viață nebunească,
Și Ciocârlia ta Dumnezeiască,
Pe-arcușul fermecat ce-atâtea spune.*

*Azi nu mai cânti.
Vioara ți-e furată,
Dar porți cu tine, tot ispititoare,
În braț și-n suflet, patima curată.*

*Ca mâine-n strălucita sărbătoare,
Vei zice iar romanța'nflăcărată –
Și marșul biruinții viitoare.*

Iași, 1917.

Deși nu desăvârșit, fiindcă răscolește suveniruri, îl public. Biruința a venit, dar bietul Ciolac n-a avut parte să intoneze marșul mult așteptat. O infirmitate năprasnică i-a încremenit brațul în mijlocul unei romanțe, și privind

deznădăjduit arcușul căzut la picioarele-~~w~~ tremurânde, a coborât sfârșit de pe estrada care-l înălțase atâția ani, ca să nu o mai suie niciodată.

Unui puternic al zilei i-a năzărit, după ce se mai înzdrăvenise – desigur, cu cele mai bune intenții, dar tot bizară rămâne ideea – să-l numească *inspector al Pescăriilor Statului*, funcție pe care nefericitul muzicant o luase în serios, plecând în fiecare dimineață să-și facă datoria.

Ședea pe atunci pe strada Vasile Lascăr, 46, în casele proprii, cu fiu-său Manole, căsătorit, și cu fică-sa, fostă măritată cu căpitanul aviator Roguski, mort în război, și profita de ocazie că merge în inspecție, să dea o raită prin hale, să se aprovizioneze cum trebuie, că nu degeaba era funcționar al statului...

Era un spectacol tragi-comic plecarea lui Ciolac la serviciu, trăgându-și de-abia piciorul, cu ordonanța fostului ginere pe capră, ținând în mână coșnița, — că de! la rândul lui era boier, și nu-i da voie țopărlanului să se așeze în trăsură lângă el... Îl petrecea până la poartă întreg sălașul, cu coana Lina în cap, tovarășa de viață a artistului, o femeie de o corpolență puțin obișnuită, cu un cap de o frumusețe rară.

Arareori ieșea, seara; ultima oară l-am văzut în public la *Brasserie de la Paix*. Unde se așeza umilit la o măsuță, lângă pupitrul unde acum cânta fiu-său, ale cărui mișcări le urmărea melancolic. Alte cântece erau acum la modă: *Fox-Trot*, *Shimmy*, *Tango*, cerute de îmbogățirii de război, sau de tineretul crescut cu ele; rar de tot câte-o romanță sau serenadă amintitoare de trecut.

Figurile necunoscute din preajmă nu știau cine e străinul jerpelit cu gura strâmbă, din colț; de se întâmpla să se rătăcească prin local vreunul din vechea gardă, dându-i seara bună afectuos, îi strecura în mână câteva hârtii pe care bătrânul lăutar le primea cu recunoștință.

A mers așa până-n toamnă, când paralizia s-a agravat și sinecura a fost revocată.

Atunci a început calvarul. Țintuit în pat și ajuns pentru ai lui o sarcină, fata și nora nu s-au jenat să discute testamentul bolnavului neputincios în fața lui; au urmat amenințări de punere sub interdicție și bătaii cu păruielei periodice, la care lua parte și coana Lina, împreună cu fiul Manole, până când Cristache, exasperat, și-a vândut casa și s-a mutat în strada Aurel Vlaicu, 81.

Se pare că pentru moment învinsese partida căpitănesei văduve – se spune că cumpărase noua locuință pe numele ei, fapt probabil avându-se în vedere ceea ce-a urmat – fiindcă în vecinătatea ei l-am găsit acum câțva timp, când, auzind despre suferințele lui, m-am dus să-l văd.

Zgribulit lângă o sobă ruginită de fier, c-o pelerină numai petice pe umăr, moțâia cu capu-n pământ. Alături, nevastă-sa obeză (moartă la câteva zile) în imposibilitate de a mai mișca. O lampă de petrol fumegândă da tabloului un aspect sinistru. M-a recunoscut și a început să plângă. I-am spus c-am venit să culeg note biografice pentru un portret pe care voiam să i-l fac, și-n rezumat am aflat următoarele:

S-a născut în București, în strada Speranței nr. 9, și pe tată-său îl chema Radu Ciolac Muscalagiu, vestit pe vremuri în tarafurile de la Hanu Roșu și de la Petrache din Dealul Filaretului. Frați a mai avut doi: Fotache și Dănică.

Îl însoțea pe Muscalagiu în cârciumile pe unde acesta îi trăgea cu naiul, c-o scripcă la subțioară, zbârnâind și el după bandă, până când într-o zi s-a pomenit cântând de unul singur.

— Cine te-a învățat, Ciolac dragă? l-am întrebat curios.

— Dumnezeu! mi-a răspuns Cristache privind în sus.

Ce tristă a fost toată convorbirea asta, cu răspunsurile greoaie și bâlbâite, cu siguranța că i le iau pentru necrolog!

M-a îndemnat să-i văd camera de alături unde domnea un frig aprig, și pe pereții căreia am citit tot trecutul glorios al marelui artist. Ici *Legiunea de onoare*, sub portretul președintelui republicii, care i-o oferise cu o dedicație măgulitoare; colo autograful lui Enescu: „Admirabilului nostru Ciolac, cu toată recunoștința pentru prețioasa colaborare.” (E vorba de albumul *100 de cântece românești*, la care a contribuit și Ciolac); mai încolo fotografia Țarului, dată cu mâna lui, omagii iscalite Sarah Bernhardt, Paderewsky, Robert de Flers, – atâția și atâția ale căror inimi le-a încălzit cu arcușul lui de vrăjitor.

Grozav a fost contrastul când l-am regăsit pe scaunul de paie rupt, în încăperea mohorâtă! Strângându-i mâna moale și rece, știam că n-o să-l mai văd.

Ce s-a mai întâmplat pe urmă n-am mai putut afla cu precizie. La știrea morții, citită în ziare, am alergat la casa din Aurel Vlaicu, unde un om indiferent mi-a spus că se mutase de mult de acolo „de când fiica dumnealui și-a vândut proprietatea”, până când, din adresă în adresă – trecând și pe la Spitalul central de boli nervoase, unde un medic inimos încercase să-l salveze – i-am dat de urmă, prin ajutorul Secției anchetatoare a scandalurilor lui familiare – tocmai „lângă Făgădău, alături de Manole Fieraru, peste drum de localul *La Cotitură*”.

Am ezitat mult până să întreb în fundul unui loc viran, pe care sta aplecată o șandrama cu aspect de staul de vite, dacă acolo a locuit în ultimul timp Cristache Ciolac.

O femeie de vârstă mijlocie m-a recunoscut, și deschizând ușa mi-a răspuns indignată:

«Da, domnule dragă; l-am găsit într-o seară tremurând de frig, pe o bancă de lemn, părăsit de toți, nemâncat de două zile și cu buzele mușcate de păduchi, și făcându-mi-se milă de el, l-am adus în bordeiul meu, unde l-am spălat pe

corp și i-am tăiat unghiile. Scrie, conașule, la gazetă, să știe toți, că atunci când a rămas singur ca un câine, eu țiganca Elena Pandele Boțea, fostă cântăreață la *Groapa dulce*, eu și numai eu am avut grijă de el până în seara de 26 Februarie, la ceasul nouă și jumătate, când a murit sărutându-mi mâna ca unei cocoane mari.

Scrie, conașule, la gazetă, să afle toată lumea că l-au scos de aici nebărbierit, cu haina ferferiță pe el și cu pantofi de casă în picioare, că fiu-său a dat telegramă din Constanța că nu poate să vină la înmormântare și că fică-sa a fugit la Ploiești spunând că-i face rău să-l vadă, că Marția trecută, când l-au îngropat cu talerul la cimitirul Pătrunjel, nu eram după el decât eu și domnul general Nicolescu.

Nici măcar lăutarii să-i zică lângă sicriu ultimul cântec, așa cum e obiceiul în breasla noastră de muzicanți, afară de unul Vlădescu, care i-e neam...

Bietul domn prefect i-a adus un buchet de flori; eu și cu soru-mea ne-am tăiat mușcatele de la fereastră și i le-am pus la căpătâi»...

Țiganca, la care acum mă uitam cu respect, se jelea înainte, pe când mie îmi trecea prin gând sfârșitul lui Oedip:

*Cu viața nu se știe pân-nu se isprăvește,
Nu fericiți pe nimeni cât încă mai trăiește.*